

прикметник "юридичний" (акт – акт) походить від слова "justitia", що означає "справедливість".

Коли юридичних явищ є доволі обсяжним: правові закони, правові процедури, правова держава, правова угода, правовий звичай тощо. Всі ці явища підтверджують статус правового явища або юридичного, якщо вони утримують у собі ідею формально-змістовної справедливості, відповідають принципам формальної рівності. На відміну від цих явищ, є низка інших, їх антиподів: неправий закон, неправий акт, неправова процедура, неправова держава, неправова угода, неправий звичай тощо – вони нічого спільного з юридичними явищами, по суті, не мають, бо всі вони руйнують право як таке, тобто заперечують ідею справедливості, принцип формальної рівності у свободі. Це свавільні явища, породжені силовим, вольовим актом, тобто застосуванням сили як права, а не навпаки – права як сили.

Відомо, наприклад, що правова держава – це держава, де панує верховенство не просто закону (бо це можливо і в тоталітарній державі, там те верховенство забезпечено поліцейсько-мілітарним чинником), а правового закону, тобто закону, нормативного акта, який має своїм змістом ідею справедливості, свободи, формальної рівності, тобто відображає сутнісні ознаки права як такого. Якщо в державі законодавче поле є правовим, то від законів нема потреби "випикати у тін", або ще кудись, нехтувати їх, не виконувати. Люди, як правило, будуть приймати ці нормативні акти як писані для них, як "свої", такі, що відображають їх потреби та інтереси. Як наслідок – у суспільстві буде спостерігатися правозаконність, тобто стан здійснення правового порядку. Якщо нормативність, а не верховенство принципу формальної рівності у свободі та справедливості, була сутнісною ознакою правової держави, то Україну вже давно можна було б вважати правовою державою, бо стільки нормативності, закладеної в акти і кодекси як у нас, не багато ще в кого можна відшукати. Але Україна не є ніяк правовою державою, незважаючи на велетенський масив нормативності. Змістова якість цієї нормативності часто дуже сумнівна, тобто неправова. Наприклад, "свіжий" Закон України "Про судочництво" виписаний так, що ніякі пересічному громадянину реалізувати своє конституційне право на звернення до суду практично неможливо. Загальновідомо, що теперішнє українське податкове законодавство в значній мірі перетворилося на гальмівний чинник розвитку підприємництва в нашому суспільстві. Подібні приклади можна продовжувати, хоча вище вже було переконливо доведено, що до юридичної природи нормативного акта нормативність нічого додати не може.

Легістські, тобто законодавчі праворозуміння в нашому суспільстві має доволі міцні позиції, але з виникненням нових засад суспільного життя, розпочато десяти років тому демократизацією його легізм стає несумісним. Сучасна людина вже не хоче користуватися просто законом для реалізації своїх прав, вона хоче мати правовий акт, а не просто нормативний. Тобто їй потрібна не просто форма, вона хоче змістовної в правовому сенсі форми. Нормативні акти, автором яких є держава, мають бути прописані ідеєю шани до громадянства, справедливого ставлення до нього – принцип гуманізму повинен пронизати

всю сферу законодавчої діяльності в сучасній Україні. Якщо так станеться, то це буде свідченням того, що легістське праворозуміння разом із тоталітарними реаліями відійшло в минуле, бо жодної ідеї людини, гуманного ставлення до неї, принципу справедливої формальної рівності в ньому відчуті не можна – вони поглинені нормою та нормативністю. І, звичайно, державу, де нормативність вище від людини і гуманного ставлення до неї з боку держави, мислити правовою нема жодних підстав.

Список використаних джерел

1. Конституційне право України (за ред. Ф. В. Погорілка). – К., 1999.
2. Див: Чистое учение о праве Ганса Кельзена. – Вып. 1. – М., ИНИОН АН СССР, 1987.
3. Див.: Рене Давид, Каммила Жоффе – Спинози. Основные правовые системы современности. – М., 1999.
4. Дигесты Юстиниана. – М., 1984.
5. Кипп Т. История источников римского права. – СПб., 1908.
6. Нересянд В. С. Философия права. – М., 1998.
7. Нересянд В. С. Общия теория права и государства. – М., 2001.

The summary

The philosophy – law andise of normative – law act was made. It's proved, that the normative is not the basic feature of juridical nature; that feature's are the formal equality, common justice, and freedom principle.

Організаційно-правові засади формування Збройних Сил України в 1917-1920 рр.

М. Кравчук

Юридичний інститут, Тернопільська академія народного господарства

У період розбудови власної незалежної держави історичний досвід є надзвичайно актуальним і повчальним. Давним-давню стали аксіоматичними слова, що "історія вчителя життя". Та на жаль українські державотворці, пам'ятаючи про забезпечення суверенітету країни, нехтували і нехтують історичним досвідом минулих поколінь, як стверджує народна мудрість, неодноразово "наступали на власні граблі". Особливо це стосується такого важливого інституту як збройні сили. За період відродження України участь держави у будівництві національних Збройних Сил відбувається за залишковим принципом. Мізерне матеріальне забезпечення призводить до втрати професіоналізму сучасної Української армії. Сьогодні служба в Збройних Силах України стала не престижною відякою привозного віку всіма зусиллями прагне відсторонитися. Все частіше про себе заявлюють трагічні випадки ("броварський", "ізраїльський") пов'язані з низьким професіоналізмом та безпечністю особового складу армії. Ці факти є суворим застереженням, що

не допустима легковажність у відношенні до власних Збройних Сил.

Коли розглядаєш події минулого України, трагічні сторінки історії боротьби українців за волю, за державність, стає зрозумілим, що за сьогоденних мирних умов державотворчий процес потребує уточнення, адекватного аналізу та вирішення багатьох проблем. Хоча в цілому досвід створення власної держави донедавна вважався негативним, проте слід відзначити й певні позитивні здобутки та розробки (за часів Центральної Ради, Директорії, Гетьманату, ЗУНР). Зокрема, багатомільйонна маса солдатів-українців, виступивши своєрідним капіталізатором, як загальнодемократичного, так і національно-визвольних рухів, не тільки відновили свою державність, а домоглися її міжнародного визнання.

Армія Української Народної Республіки за Центральної Ради створювалася у період розвалу Російської імперії в 1917 р., коли в Україні особливого розмаху набрав визвольний рух. Україна була прифронтовою державою, і наростання революційної кризи відбувалося тут на ґрунті розгортання національно-визвольної боротьби українського народу за відновлення своєї державності. Одним із основних факторів, що мав вирішальний вплив на успіх українського відродження, стала армія.

Тому, актуальною проблемою теперішнього часу залишається створення національної армії як гаранта та необхідного атрибуту незалежної держави. Процес будівництва Збройних Сил України нікого не може залишити байдужим. Від того, як швидко ми зуміємо створити власну Національну Армію, залежатиме благополуччя всього процесу державотворення, все майбутнє життя українського народу.

За словами Л. Полякова, директора військових програм УЦЕПІ ім. А. Разумкова, партії та блоки, незалежно від ідеології, єдині в тому, що Україні потрібна мобільна й професійна армія. На його думку, особливо варто виділити те, що практично всі політичні сили виступають за прискорення реформ, удосконалення і поліпшення соціального забезпечення військовослужбовців. Однак існує величезний розрив між тим, що декларують політичні сили, і реальним розумінням проблем армії в Україні. Досі ні в кого не сформований комплексний підхід до вирішення актуальних питань [1].

На нашу думку, для розв'язання цієї проблеми необхідно скористатися знаннями і мудрістю минулих поколінь, розумінням тисячолітнього історичного розвитку українського війська та суті процесів його відродження, що розгорнулися у наш час. Дуже важливим у дослідженні є виявлення закономірностей, характерних ознак, досвіду попередників, наших предків у ході створення власного війська, адже проблеми будівництва українського війська мають універсальний характер. І в цьому плані найбільш цінний і актуальний є досвід військового будівництва в Україні у період створення новітньої Української держави на початку ХХ ст.

За радянських часів уся, особливо військовотворчу діяльність Центральної Ради, Директорії замовчували або перекручували. Тому дуже важливим є об'єктивне висвітлення передумов створення та процесу будівництва Збройних Сил УНР на основі всебічного історико-правового аналізу, з позицій

нових підходів і сучасних вимог.

В історії України в 1917-1920 рр. простежується 4 періоди розбудови збройних сил: Центральної Ради, Гетьманату П. П. Скоропадського, Директорії, Української Галицької Армії.

Українська Народна Республіка проіснувала недовго, але після неї залишилися повчальні уроки перипетодів, якими просто не маємо права нехтувати в часи напруженої і дуже непрості державотворчої роботи, яка ось уже одинадцятий рік триває на теренах нашої України. Саме тому багато науковців досліджують державотворчі процеси і законодавчу діяльність в Україні в період Центральної Ради та Директорії, або "першої" та "другої" УНР (як виділяють провідні вчені в цьому напрямку дослідницької роботи) [3: 10; 110], аналізують їх досвід.

Центральній Раді справді потрібна була така армія, на яку можна було б поклатися у разі військової загрози та, на жаль, на початках вона в не повній мірі це усвідомила. Використовуючи широке піднесення національно-визвольного руху в армії і популярність серед українських солдатів ідеї формування національного війська, вона змудна була приступити до створення українських військових частин. Зокрема, 11 березня 1917 р. Українська Військова Рада прийняла постанову про створення з вільних людей "Охочокомонного полку" ім. Гетьмана Б. Хмельницького. А комітет, створений з метою організації цього полку, видав універсал, що закликав вступати всіх, хто вільний від військової служби, до "Охочокомонного полку" [4].

Розпочалася гарячкова праця Організаційного комітету. В середині березня його голова полковник М. Глинський подав у штаб Київського військового округу проект організації полку з усіх родів зброї загальною чисельністю 5600 багнетів. Загін мав ділитися на 32 курені, два козацьких кінних полки і дві кінні батареї у складі трьох саперних рот, однієї телеграфної і однієї понтонної.

Козачий полк ім. Гетьмана Б. Хмельницького був першою українською частиною, на котру могла вже опертися Центральної Рада, а головне – став прикладом для створення нових українських частин. Історія формування полку ім. Б. Хмельницького засвідчила, що його ініціатором виступила не найвпливовіша національна організація – Центральної Рада, а невелика група людей самостійницького напрямку на чолі з М. Міхновським.

Протягом березня-квітня 1917 р. Центральної Рада розгорнула активну діяльність із організації тилових гарнізонів. Проте, організації армії постійно не вистачувало на перешкоди з боку урядових чиновників. Прикладом того може бути Богданівський полк. Як відомо, ще у травні 1917 р. частину полку було відправлено на фронт. Російська військова влада усунула з посади командира полку підполковника Ю. Капкана і призначила на цю посаду полковника Васильківського, який байдуже ставився до проблем полку. Внаслідок того особовий склад частини опинився у скрутному матеріальному становищі: без необхідної кількості обмундирування, взуття, військової амуніції [5]. Крім того, командування ізолювало "богданівців" від Центральної Ради. Солдати були

позбавлені можливості отримувати українські газети.

Із кінця серпня й особливо у вересні дедалі більше створювалися загони Вільного козацтва. Це були військові формування на зразок міщайських, які не втягувались у міжпартійну боротьбу і могли стати реальною збройною опорою Центральної Ради. Особливо цей рух поширився на землях, де населення міцно дотримувалося козацьких традицій і звичаїв. Звідси і розпочався рух з відновлення козацтва під назвою "Вільне козацтво", який зародився на Звенигородщині навесні 1917 р. і поширився на всю Україну [6: 470]. Вільне козацтво засновувалося за козацьким звичаєм у вигляді територіальної самооборони з виборною старшиною, воно організувало військові курси та піші й кінні добровільні загони. У квітні 1917 р. відбувся І з'їзд козацтва, який обрав кошового отамана, селянина Семена Гризла. З 16 до 20 жовтня 1917 р. в Чигирині відбувся II Всеукраїнський з'їзд Вільного козацтва, на якому обговорили і затвердили його Статут, обрали Генеральну Раду й отамана – П. Скоропадського. Відповідно до "власного Статуту" [7: 2-7; 8: 37] до цієї організації приймались всі громадяни УНР, не молодші 18 років, не позбавлені права за винятком злочинців (крім колишніх працівників поліції). Всі члени козацьких громад поділялись на дійсних, почесних і співробітників. Статутом були встановлені права і обов'язки козаків. Крім прав брати участь в усіх заходах та бути обраними до керівних органів, вони мали такі основні обов'язки: виконувати усі постанови громади та положення статуту, не ганьбити честь козака, захищати Україну, просвіщати народ. Судивництво над козаками здійснювалось власною старшиною та обраними товаришами, а над старшиною – усією громадою [9: 44; 10: 378-380].

Статут Вільного козацтва мав структуру локального нормативного акту громадсько-політичної організації з декількома положеннями військового статусу (взаємодійності між козаками і старшиною, виконання обов'язків), але, в цілому, відіграв важливу роль у зміцненні дисципліни і правопорядку.

Таким чином можна стверджувати, що використовуючи народні традиції, стихійний рух національного відродження, український уряд за умови активного сприяння розвитку цієї організації міг би мати 20-30 тис. високо свідомих озброєних військовиків [11: 102-103]. Та, на жаль, пізно прозріла Центральна Рада [6: 471; 12: 105]. Реально до військ Центральної Ради приєднались лише козаки Києва та околиць. 20 грудня 1917 р. у Києві відбувся парад 16 куренів Київського Коша, чисельністю біля 1000 козаків [13: 372]. Більшість осередків не сформувались до початку більшовицько-української війни, але згодом значна частина козаків, біля 20 тис., виступила проти Червоної Армії на чолі з Ю. Тютюнником [8: 40].

Вільне козацтво мало свій специфічний одяг і військову структуру з відповідним старшинством. Основу військових формувань становили: сотні, курені, полки. Відповідно до стародавніх традицій, були заведені старшинські посади, такі як: сотник, курінний отаман, кошовий отаман, наказний отаман, а кожному з них допомагали осавули, писарі, судді та обози. Всі ці посади були виборними, що не завжди виправдану у війську. Служили одностроєм та відзнак

Вільне козацтво не мало, а використовувало стародавній козацький одяг – жулан, козацькі шаровари, черкеська, шапка із шпиком [9: 46]. Це ще раз підтверджує, що Вільне козацтво було самобутньою військовою організацією з масовим виявом патріотизму, національної свідомості українців, в той час Центральна Рада через свою недалекотягуду політику у критичний момент захисту власної держави залишилася без власного війська [13: 378].

Використати могутній потенціал цієї інституції Центральної Рада не змогла, і в січні 1918 р. Вільне козацтво було усунуто.

5 квітня 1918 р., після повернення Центральної Ради до Києва, уряд втрутився вчиняє помилку у відношенні до Вільного козацтва: під тиском німців він розпускає його збройні загони [15: 83].

У жовтні полковник В. Павленко розпочав у Києві формування двох сердюцьких дивізій. Проте вони відразу ж були розформовані як "контрреволюційні" через побоювання, що їх можуть використати як засіб впливу на політику Центральної Ради. Така позиція Центральної Ради у військовому будівництві призвела до того, що на початок грудня 1917 р. Центральна Рада не мала в своєму розпорядженні ніякого війська. Отже, найсприятливіші умови для розбудови Української держави, створення основ організації військової системи української державотворчі не використали через помилки, відсутність досвіду та державної волі.

Питання про чисельність Збройних Сил Центральної Ради дискутиє, але на підставі виявлених джерел можна сказати, що більшовицьких військ наприкінці 1917 р. було не більше 15 тис., а військ Центральної Ради – не більше 6 тис. осіб [16: 58].

Новою спробою УНР продовжити будівництво збройних сил стало прийняття 3 січня 1918 р. Центральною Радою Закону "Про утворення Українського Народного війська". Відповідно до цього закону українське військо створювали для захисту рідного краю від зовнішнього нападу. Спочатку набирали інструкторів, які формувались у сотні, курені, полки, дивізії та корпуси, після чого вони повинні були проводити військову підготовку населення повіту, губернії. Служба в армії громадян була необов'язковою, тільки у випадку війни оголошували загальну мобілізацію для оборони держави. Закон визначав порядок набору військових інструкторів та їх правовий статус, було вказано, що інструкторів приймають на підставі договору вільного найму з оплатою і повним утриманням, а за виконання спеціальних зобов'язань передбачена додаткова плата. Визначили і кримінальну відповідальність за розривання договору [17: 37].

Наступним кроком у правовому закріпленні будівництва Збройних Сил УНР було ухвалення Військовою Радою 25 березня 1918 р. законопроекту про політико-правове становище військових [9: 38]. Цей нормативний акт забороняв військовослужбовцям користуватись активним виборним правом; входили до складу будь-яких організацій політичного характеру. Але військовослужбовці не позбавлялись пасивного політичного права. У §1 передбачалося, що вони могли обиратись в законодавчі органи держави на

рівні з іншими громадянами. Юрисдикція цього закону розповсюджувалась на військовослужбовців та вільнонайманих службовців Збройних Сил. Отже, в Армії УНР було вирішене питання деполітизації, департації. Завдяки правовому регулюванню цього питання військовослужбовці мали бути виведені з-під впливу різних політичних сил, що було надзвичайно важливим в той час для утримання армії від політичної боротьби, як однієї із найважливіших ланок державного апарату. Ця проблема вважається актуальною і сьогодні, при розбудові сучасної української державності.

У складних умовах війни 9 лютого 1918 р. в Брест-Литовському було підписано мирний договір УНР з блоком центральних держав [18: 212-213; 19: 31]. Протиріччя і конфлікти Центральної Ради з керівництвом союзних військ через їх втручання у державні справи та непослідовна внутрішня політика, призвели до усунення Центральної Ради від влади [6: 485].

Незважаючи на всі помилки у галузі військової політики, що їх допустила Центральна Рада, слід визнати: її, усеperеч внутрішнім та міжнародним труднощам вдалося відродити національні Збройні Сили нової доби.

Обраний 29 квітня Гетьманом Української Держави П. П. Скоропадський продовжив розпочату ще Центральною Радою організацію регулярної армії. Але за весь період його перебування при владі склад армії практично не виходив за рамки кадрів частин та з'єднань.

24 липня 1918 р. Рада Міністрів ухвалила закон про загальний військовий обов'язок та затвердила план організації армії [10: 426], розроблений Генштабом.

Привоз на дійсну військову службу мав здійснюватись двічі на рік – 15 листопада та 1 березня. Постачання коней для армії мало бути виконане 1 січня і 1 квітня. Тривалість дійсної військової служби була такою: у піхоті – 2 роки, у кінноті і артилерії – 3 роки, а на флоті – 4 роки. Служба у запасі тривала до 38 років, а в ополченні від 39 до 45 років. Загальна чисельність армії мала становити майже 310 тисяч військовиків, з них: 175 генералів; 14930 старшин; 2975 військових урядовців; 291221 підстаршин і козаків та 63 тисячі коней. На утримання Збройних Сил Гетьманату планувалось виділити 1 млрд. 254 млн. карбованців [8: 101-102].

Структура суходільного війська – вісім корпусів (I - Волинський, II - Подільський, III - Одеський, IV - Київський, V - Чернігівський, VI - Полтавський, VII - Харківський, VIII - Катеринославський) [21: 2]. Крім восьми військових корпусів, Збройні Сили ще мали такі формування: Сердюцьку дивізію, 4-х кінні дивізії, окрему кримську бригаду, 3 окремі важкоарматні бригади, окрему кінну бригаду, 2 понтонних курені, 3 повітряних інспектури, 2 інспектури повітряних батальйонів, ескадрилью бомбардувальників, летунську школу, 4 залпних курені, 9 інспектур кінного ремонту, 8 ремонтних дельо, 1 булавний кінний полк, 4 запасних кінних полки і 108 повітряних комендатур [8: 102].

Крім того, восени повинні були відкритися Військова Академія, 4

військові бурси (тобто, у минулому, кадетські корпуси), 2 військові школи офіцерів для піхоти і по одній для кінноти, артилерії та технічної служби.

29 квітня 1918 року український прапор був піднятий на кораблях Чорноморського флоту, які базувались у Севастополі й входили до складу трьох бригад лінійних кораблів, бригади крейсерів, бригади гідрокрейсерів, дивізії міноносців. При гетьмані були також створені морська піхота – Корпус морської оборони побережжя Чорного моря (3 полки морської піхоти неоповного складу) і військово-морська авіація Чорноморського флоту (20 гідроаеропланів) [2: 15-32].

У жовтні 1918 р. розпочато формування Особливого Корпусу, переважно з російських старшин, які залишились в Україні і не хотіли служити в більшовицькій Росії. Уряд вирішив використати їхній антибільшовицький настрій та військовий досвід. Цей Корпус не входив до української армії і діяв безпосередньо Гетьманові. Розташований він був на українсько-російському кордоні між Путивлем і Сумами, в тих місцевостях, де не було Української армії [6: 504]. Особливий Корпус складався із двох дивізій по 4 полки і укомплектовувався виключно із росіян старшин та юнкерів, демобілізованих, негативно настроєних проти українців. Воєнню Корпусу носило форму одягу старої російської царської армії. Командиром цієї дивізії був царський генерал Ернестов. Формуванням даних структур гетьман звільнив територію України від ворожого їй елемента та використовував російський старшинський склад, у більшості своїй також ворожий, для оборони кордонів України від більшовиків [22: 25].

Взагалі, план розбудови Української Армії був серйозно відпрацьований і поступово втілювався в життя. Мобілізація, яка мала розпочатись в жовтні 1918 р., повинна була поставити до війська 85 тис. воїнів, а на 1 березня 1919 р. – ще 79 тисяч [6: 503]. Але що стосується мобілізації, то потрібно зауважити, що гетьманський уряд підходив до неї обережно: були серйозні підстави побоюватись, що загальна мобілізація відповідного віку молоді може привести до армії пробільшовицьки настроєний контингент. Тому уряд старався відкласти комплектування військових частин до збільшення призовників, не заігнаних більшовиками [6: 503].

До осені 1918 року вдалося сформувати тільки офіцерські та унтер-офіцерські кадри в корпусах, піхотних та кінних дивізіях, у командному складі яких було багато російських офіцерів старої армії. За період гетьманщини були реорганізовані Окрема Запорізька і "Сіра" дивізії, Окремий загін Січових стрільців і знову сформована Сердюцька дивізія (біля 5 тис. осіб). У листопаді чисельність армії Гетьмана доходила – разом з новосформованими кадрами – біля 65 тис. осіб [20: 43].

1 листопада 1918 р. у Львові була проголошена Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), в яку входили території східної Галичини, Буковини. Її збройні сили – Українська Галицька Армія (УГА) – були створені як з уже існуючих частин – Легіону Українських Січових стрільців, так і з новостворених в листопаді-грудні того ж року. В основу її формування була покладена

втомленими, й, не бажаючи подальшого кровопролиття, 19 жовтня 1920 р. Польща і більшовицька Росія уклали перемир'я. Цим договором поляки зрадили УНР. Зазнали поразки, українські війська 21 листопада 1920 р. відступили за польський кордон [20: 186]. Так було припинено існування УНР разом із її Збройними Силами.

Аналізуючи процес будівництва Армії УНР, варто підкреслити, що він поступово здійснювався на ґрунтовній правовій базі й виїшов з-під впливу романтично-революційного уявлення про роль війська. Це підтверджується прийняттям Закону "Про Українське військо", впровадженням Статуту Осібною Армією УНР, прийняттям Положення "Про політичне становище військовослужбовців". За Директорії була впроваджена також система основних військових статутів, які сприяли створенню дисциплінованої військової організації з усіма необхідними армійськими інститутами. Була значно вдосконалена система військового судівництва та мобілізації (Закони "Про надзвичайні військові сули", "Про мобілізацію", "Про заклик військових до дійсної служби"), затверджено розвиток структури війська, вищого військового управління. Велику увагу приділяли матеріально-технічному забезпеченню збройних сил. Важливим також стало визнання повстанців складовою частиною Армії, що дало змогу краще діяти спільно.

На різних етапах розбудови Української держави (Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ЗУНР) будівництво Збройних Сил відбувалося майже одночасно. Спочатку вони створювалися на добровільній основі, безпланово, залежно від наявного контингенту і озброєння, а в подальшому доукомплектовувалися шляхом мобілізаційного набору і формувалися відповідно до чітко розроблених організаційно – штатних структур.

Командний склад всіх українських державних утворень в загальному мав високий рівень професійної підготовки та значний досвід ведення бойових дій.

Переважає більшість керівного складу армії були за національністю українці. Вищі військові управлінські структури армії укомплектовувалися, як правило, колишніми генералами Російської царської армії.

Загалом, всі українські військові формування відрізнялися високою тактичною підготовкою, маневреністю і вмінням командного складу управляти військами в різних видах бойових дій, застосовуючи всі роди військ.

Характерними недоліками у функціонуванні українських армій були: низький рівень матеріально-технічного забезпечення, відсутність достатньої кількості власних виробничих структур, підготовлених оперативних резервів; невисока мобілізаційна готовність тилових підрозділів, незадовільне функціонування інтендантської і медичної служб. Широкого розповсюдження у військах набули місцевий сепаратизм, інтриганство, корупція, мародерство, що часто породжувало негативне ставлення в цілому до армії. У оперативній ланці управління були непоодинокі випадки непокорі.

Отже, при вирішенні проблем створення національної армії на сучасному етапі необхідно враховувати найважливіші уроки військового

будівництва Армії УНР. Історичний досвід України переконливо доводить, що існування будь-якої держави залежить від власних збройних сил. Адрже без міцних беззатних збройних сил жодна країна не може гарантувати свого суверенітету, тим більше – проводити незалежну міжнародну політику, в якій усе ще вирішальну роль відіграє сила.

Список використаних джерел

1. Тернопіль і Тернопільщина. – № 5. – 18 лютого. – 2002.
2. Дерябин А. И. Гражданская война в России. 1917–1922: Национальные армии. – М.: ООО "Издательство АСТ", 2000. – 48 с.
3. Копиленко О. Л., Копиленко М. Л. Держава і право України. 1917-1920: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 208 с.
4. ЦДАВОУ. – Ф. 4100. – Оп. 1. – Спр. 27. – Арк. 20–22.
5. ЦДАВОУ. – Ф. 4100. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 41.
6. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2-х т. – Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. – 2-е вид. – К.: Либідь, 1993. – 608 с.
7. ЦДАВОУ. – Ф. 1115. – Оп. 1. – Спр. 52. – Арк. 2–7.
8. Стефанів З. Українські Збройні Сили 1917-1923 рр. – СУВ, 1947. – 118 с.
9. Задунайський Б. Збройні сили УНР (1917-1920 рр.). – Донецьк, 1995 – 220 с.
10. Крип'якевич І. та ін. Історія Українського війська. – Львів: Світ. – 712 с.
11. Гунчак Т. Україна: перша половина XX ст. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
12. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – К.: Український письменник. – 413.
13. Дорошенко Д. Історія України 1917-1923. Т. 1. – 437 с.
14. ЦДАВОУ. – Ф. 811. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 10.
15. ЦДАВОУ. – Ф. 1076. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 83.
16. Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914-1993 рр.: Іст.-правове дослідження. – Ів.-Франківськ: "Глай", 1997. – 292 с.
17. Кравчук М. В. Правове регулювання будівництва Збройних Сил Центральної Ради // Нова політика. – № 4, 1997.
18. Ereignisse der Ukraine 1914-1922. – Philadelphia, 1967. Vol II. (текст самого договору на 212 – 221 стр.).
19. Тищик Б. Й., Вівчаренко О. Українська Народна Республіка. – Коломия, 1994. – 62 с.
20. Удовиченко О. Україна у війні за державність / Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917-1921 рр. – К.: Україна, 1995. – 206 с.
21. ЦДАВОУ. – Ф. 1077. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 2.
22. Вислоцький І. Гетьман Павло Скоропадський. – Торонто. – Вид-во "Українського робітника". – 40 с.
23. ЦДАВОУ. – Ф. 1078. – Оп. 1. – Спр. 58. – Арк. 5.